

Behandelingsvoorstel voor de commissie Ruimte en Groen

Onderwerp: Sustainable Open Space (SOS) Project

Cie-datum : 10 mei 2004

Cie-nummer: 2004REG67

Procedure: in GS (na Cie. Vergadering) op: n.v.t.
eerdere behandeling in cie: nee
in PS: nee

inspraak: n.v.t.
op: -
op: -

Behandelend ambtenaar: Lodewijk le Grand
Portefeuillehouder: J.P.J. Lokker

toestel: 3616

Een netwerk van open ruimte onder stedelijke druk in west Europa. Dat netwerk moet invulling krijgen door uitvoering van projecten en door uitwisseling van kennis en ervaring tussen organisaties uit 5 lidstaten in 7 regio's. 16 partners doen mee aan **SOS II**. Zij vertegenwoordigen nog 176 andere partijen (lokale overheden, private partijen, non-profit organisaties en belangen groepen) die betrokken zijn in de 26 projecten.

Hiermee geeft **SOS II** invulling aan wat in 1997 door het Bestuurlijk Platform Groene Hart als opdracht werd uitgezet om een aantal gebieden in Europa met vergelijkbare problemen op te zoeken om met elkaar te spiegelen. De provincie Utrecht is trekker van het project.

Het eerste traject vond plaats tussen 1999 en 2000 onder **SOS I**. Zeven Europese regio's werkten in het kader van het Communautair initiatief INTERREG IIc een concept uit, waarin de open ruimte onder verstedelijkingsdruk in beeld komt. Men stelde vast, dat open ruimte binnen een stedelijke invloedssfeer in een hoog tempo verandert. Een ongewenste ontwikkeling die toch vrij snel om zich heen grijpt en waarbij de oorspronkelijke methoden voor landschapsplanning en -inrichting niet meer voldoende lijken. In korte tijd lijdt dat tot verlies van veel van de economische, sociale en ecologische waarden van een gebied. Om het tij te keren werd het idee van de duurzame open ruimte, de Sustainable Open Space, gelanceerd. De afkorting in het Engels (SOS) het gevoel van tijdsdruk. Conclusies uit het eerste SOS-project waren met name:

- open ruimten moeten hun eigen identiteit opbouwen en versterken;
- deze identiteit moet beantwoorden aan de criteria van sociale leefbaarheid, ecologische modernisering en economische vitaliteit;
- cultureel erfgoed en landschapsmarketing worden als dragers van die identiteit voorgesteld.

In het **SOS II** project staat de uitvoering van 26 concrete acties en investeringen centraal voor een totaal budget van € 13 mln (€ 6,5 mln subsidie uit Brussel). Zuid Holland, Utrecht en de WLTO ontvangen samen ruim € 900.000 aan subsidie om in het Groene Hart te investeren. 3 projecten worden uitgevoerd: Fort Wierickerschans (ZH), Focus Locus (ZH/Utr.), Groene Hart Landwinkels (WLTO).

Vervolg inleiding op pagina 2 nee

Wordt geagendeerd:

X ter kennisneming, het stuk wordt niet besproken.

Bijlagen

Samenvatting SOS II

Sustainable Open Space II – Celebrate Open Space!

Tussen 2003 en 2005 zullen zestien organisaties, verspreid over zeven regio's in vijf landen, samenwerken in het SOS II- project – *Celebrate Open Space!* Het project gaat een bijdrage leveren aan een breder inzicht in en methodieken voor de bescherming en verbetering van het bestaande erfgoed van Noordwest Europa.

Voortbouwend op de resultaten van het eerste SOS-project zullen de zeven regio's het concept van duurzame open ruimte verder ontwikkelen. Ook zullen ze strategieën ontwikkelen en promoten, waarmee de waarde en het belang van landschapsidentiteit als drager van het gebied kan worden ontwikkeld.

Op termijn moet dit -internationaal- leiden tot het aanvaarden van open ruimte als een waardevol element in de ruimtelijke ordening in plaats van het te beschouwen als “onbenutte ruimte” tussen stedelijke gebieden. In dit project zal het begrip duurzame open ruimte inhoud krijgen door verschillende mogelijkheden uit te werken. Deze mogelijkheden zijn gericht op landschapsidentiteit in de ruimtelijke ordening, ontwikkeling van regionale parken in peri-urbaan gebied en groene ‘belevingscorridors’. Maar ook op de vermarkting van het landschap door streekproducten en –activiteiten, door behoud en ontwikkeling van archeologisch interessante plaatsen en door het creëren van nieuwe functies voor voormalige militaire objecten. Tot slot worden ook mogelijkheden uitgewerkt voor methoden om mensen meer bewust te maken van de waarde van open ruimten in stedelijke gebieden en manieren om kennis hierover te delen binnen en tussen de regio's in Noordwest Europa. De projectpartners binnen de regio's passen het beleid binnen de eigen projecten toe en communiceren actief over hun ervaringen en opgedane kennis.

Zeven regio's:

- Groene Hart (NL),
- Maastricht-Hasselt-Aken-Luik (NL/B/D),
- Vlaams Brabant (B),
- Frankfurt/Rhein-Main (D),
- Ile de France (F),
- Oberrhein/Rhin Supérieur (D/F)
- South Pennines (UK)

Zestien partners:

- Provincie Utrecht, Provincie
- Zuid-Holland,
- Planungsverband Ballungsraum Frankfurt/Rhein-Main,
- Provincie Vlaams Brabant
- Vlaamse Landmaatschappij
- Standing Conference of South Pennines Authorities,
- Provincie Limburg
- Landsiedlung Baden-Württemberg
- Conseil Régional d'Alsace
- Association des Maisons du Bornage de la Forêt de Fontainebleau
- Conseil Régional d'Ile de France
- Parc Naturel Regional du Gâtinais Français
- CEZ Bergerie Nationale
- Conseil Général du Haut Rhin
- Conseil Général du Bas Rhin
- Westelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (WLTO)

Het project kent vier doelstellingen:

- innoveren van ruimtelijke ordening door landschapsidentiteit te hanteren als leidend principe;
- het ontwikkelen van (landschaps)marketingstrategieën op basis van landschapsidentiteit;
- het ontwikkelen van een kennisnetwerk waarin de resultaten van SOS I en II beschikbaar komen voor heel Noordwest Europa
- het opzetten van een transregionaal samenwerkingsverband dat de resultaten van SOS beheert en verder ontwikkeld (bijvoorbeeld door nieuwe Interregprojecten op te zetten.).

Werkwijze

De eerste drie doelstellingen zullen worden bereikt door middel van drie gezamenlijke acties (joint actions). In elke gezamenlijke actie zullen de partners een aantal onderzoeksvragen opstellen die ze gaan beantwoorden aan de hand van de resultaten in de lokale projecten. De lokale projecten zijn gegroepeerd in uitwisselingsgroepen, prototypes geheten. Elke joint action bevat 1 of meerdere prototypes.

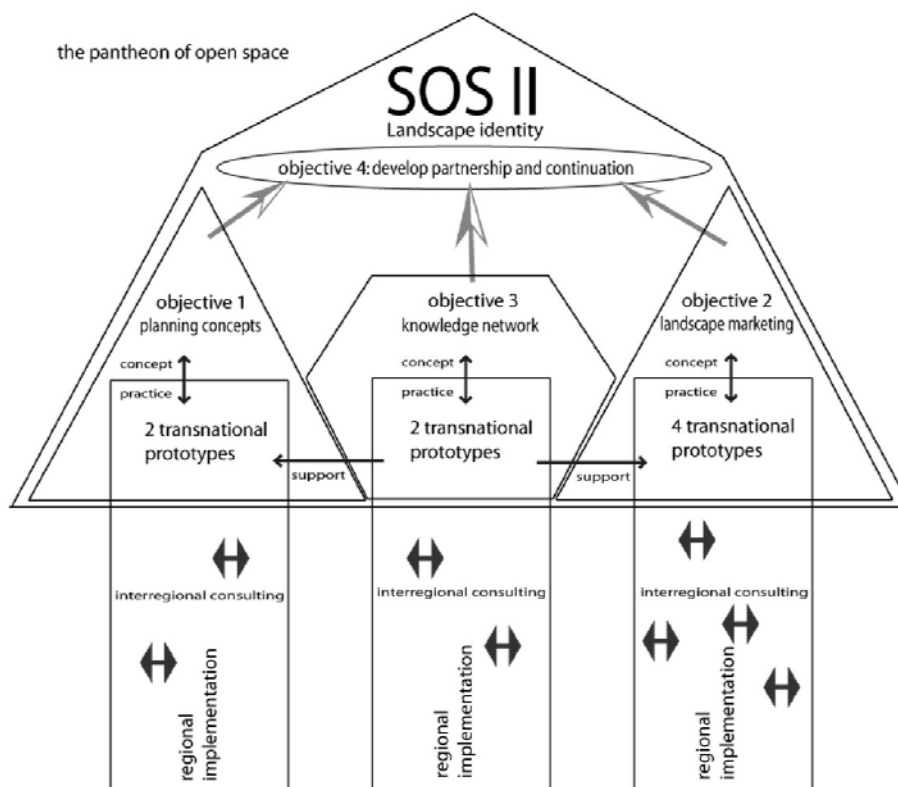
De uitwisseling en samenwerking vindt plaats tijdens de workshops, de drie grote bijeenkomsten en de een-op-een-uitwisseling waarbij een projectleider een aantal dagen meeloopt in het project van een ander.

Aan de vierde doelstelling, het komen tot een transregionaal samenwerkingsverband, zal gedurende heel SOS II worden gewerkt. Verschillende mogelijkheden en vormen zullen aan de orde komen, evenals de taken en werkwijze van zo'n samenwerkingsverband.

Joint actions en prototypes

Zoals gezegd zijn de joint actions gebaseerd op de eerste drie doelstellingen van het SOS II-project. De joint actions zijn als volgt benoemd. De nummering komt overeen met die van de bijbehorende doelstelling. Bij een joint action behoren twee of drie prototypes, die ook zijn vermeld en genummerd 1 t/m 7.

- **Joint action I – Innovatie van planningsmethoden en ruimtelijke concepten**
  1. Ruimtelijke ordening op basis van landschapsidentiteit
  2. Toepassing van planning op basis van landschapsidentiteit
- **Joint action II – Ontwikkeling van strategieën voor**
  3. Landschapsidentiteit en economische vitaliteit
  4. De vermarkting van het landschap (“Oude wijn in nieuwe zakken”)
  5. Cultuurhistorie als drager van de landschapsidentiteit (“Back tot the future”)
- **Joint action III – Ontwikkeling van een internationaal kenniscentrum en uitwisselingsysteem**
  6. SOS Virtueel kenniscentrum
  7. Verspreiden van informatie over en grotere bewustwording van landschapsidentiteit

De prototypes en onderliggende projecten

Prototype 1 - Ruimtelijke planning op basis van landschapsidentiteit

- *PNR: Savoir Faire et Faire savoir – Île de France*
Uitwisseling en studie over het Frans concept voor regionale parken, in relatie tot elders in Europa, met het doel een nieuw regionaal park te creëren.

- *Focus Locus – Groene Hart*
Deze actie resulteert in een achtergronddocument dat als basis dient voor de herstructurering van het gebied rond de Oude Rijn. Door de bewoners te maken foto's en de daarbij horende verhalen tonen de belevingswaarde en gebruikswaarde van het gebied.
- *The Company – South Pennines*
De actie heeft tot doel een publieke/private/maatschappelijke samenwerking op te zetten om het landschap en de cultuurhistorie te behouden en te ontwikkelen.
- *South Pennine Upland Regeneration (SPUR) – South Pennines*
Om het landschap en de cultuurhistorische elementen te beschermen, naast economische ontwikkeling, wordt een integraal landgebruikplan ontwikkeld. Dit geeft aan hoe met veranderingen op het gebied van milieu, economie en maatschappij moet worden omgesprongen.
- *Gerplan - Oberrhein*
Dit is een planningsinstrument voor het realiseren van duurzame ruimtelijke ontwikkeling. Dit instrument geeft maatregelen aan om de open ruimte te verduurzamen.
- *Groene Gordel – Vlaams-Brabant*
Deze actie omvat een strategisch plan gekoppeld aan een uitvoeringsprogramma om de 'Groene Gordel' rondom Brussel te vermarkten en duurzaam te ontwikkelen.

Prototype 2 - Toepassing van planning op basis van landschapsidentiteit

- *Experience lines - South Pennines*
Ontwikkeling van een plan voor twee 'belevingslijnen' gebaseerd op cultureel erfgoed volgens de ideeën van de regionale parken zoals in Frankfurt of Île de France.
- *Wetterpfad Offenbach – Frankfurt/Rhein-Main*
Deze actie zal themapaden voor fietsers en wandelaars creëren. De thema's geven een beter inzicht in klimaat, klimaatveranderingen en meteorologische meetinstrumenten.
- *El-Lissitzky Allee Schwalbach – Frankfurt/Rhein-Main*
Het realiseren van een interactief landschapspark met een sterk accent op de stadsrand. Planten zullen worden gebruikt op ongebruikelijke wijze en beelden zullen deel uitmaken van dit park.

Prototype 3 - Landschapsidentiteit en economische leefbaarheid

- *Groene-Hartproducten – Groene Hart*
Deze actie omvat het ontwikkelen van een netwerk van Groene-Hartlandwinkels die als steunpunt dienen voor lokale toeristische informatie. Daarnaast wordt een professionele en zelfvoorzienende marketingorganisatie opgezet rond gecertificeerde Groene-Hartproducten.
- *Promotion Gâtinais – Île de France*
Een herbarium wordt ontwikkeld om genetische bronnen van parfums, medicijnen en aromatische planten en kruiden te beheren, behouden en vergroten. Om dit te ondersteunen worden partnerschappen opgezet met ondernemers en worden interactieve manieren ontwikkeld om deze bronnen aan het publiek te tonen
- *Grassroots – South Pennines*
Deze actie zet stappen voor een meer duurzame voedsel economie gebaseerd op lokale productie en consumptie.

Prototype 4 - De vermarkting van het landschap (“Nieuwe Wijn in Oude Zakken”)

- *Fort Wierickerschans – Groene Hart*
Een oud fort, deel uitmakend van de oude Hollandse Waterlinie, wordt verbouwd tot een multifunctioneel centrum waarin cultuur, natuur, recreatie, toerisme en zorg worden gecombineerd.
- *Naturpark Terworm - MHAL*
Een onbestemd terrein wordt een natuurgebied met aandacht voor landschap, natuur, cultuurhistorie, recreatie en toerisme. Nagegaan moet worden hoe deze duurzame open ruimte tot stand komt.
- *Chemische fabriek Lonza - Oberrhein*

Deze actie heeft tot doel een deel van de voormalige chemische fabriek 'Lonza' om te bouwen tot een multifunctioneel centrum, waarin ecologische, culturele, toeristische en economische waarden zijn geïntegreerd. Het vormt een onderdeel van de 'weg van industrieel erfgoed langs de Hoogrijn'.

Prototype 5 - Cultuurhistorie als drager van landschapsidentiteit ("Back to the Future")

- *Bad Homburg – Frankfurt/Rhein-Main*

Het restaureren van een tuinlandschap met de tuinmonumenten van Wörlitz, Potsdam en Muskau is bedoeld om een brug te slaan tussen verleden en heden. Met dit landschap wordt een aantal open ruimten bij Bad Homburg met elkaar verbonden.

- *Hoogstamfruitbomen - MHAL*

De actie beoogt het herstel van hoogstamfruitboomgaarden als belangrijke dragers van de landschapsidentiteit.

- *Archeologische landschapselementen - MHAL*

De actie identificeert archeologische vondsten en doet voorstellen voor herstel en restauratie van enkele, voor het landschap typische, archeologische elementen.

Prototype 6 - SOS Virtueel kenniscentrum

- *Kenniscentrum Bergerie Nationale – Île de France*

De actie omvat de ontwikkeling van een virtueel kenniscentrum waarin allerlei soorten data, informatie, kennis, projecten en ervaringen worden verzameld en beschikbaar gemaakt.

- *Elzas Extranet - Oberrhein*

De actie bouwt een virtueel kenniscentrum rondom een metadatabase waarin zijn opgenomen GIS-data, kaarten, statistieken en documenten over grondgebruik en duurzame open ruimte.

- *CUDEM – South Pennines*

Deze actie onderzoekt de beste manieren van omgaan met peri-urbane gebieden in ruimtelijke plannen met het doel de economische, sociale en ecologische duurzaamheid van deze gebieden te verbeteren.

Prototype 7 - Verhogen van bewustzijn en verspreiden informatie over landschapsidentiteit

- *HEAN – South Pennines*

Binnen deze actie wordt een educatief (virtueel) en een padennetwerk (fysiek) voor het erfgoed in de open ruimte opgezet. Verder staan ontwikkeling van educatieve en trainingsprogramma's en de verbetering van het bestaande padennetwerk (paden, openbaar vervoer, bewegwijzering, infopanelen, centra etc.) op het programma.

- *Grenzeloze samenwerking over educatie – MHAL*

Deze actie zal een langdurige coördinatie- en communicatiestructuur tussen vier kenniscentra opzetten. Verder zullen educatieve programma's voor lokale NGO's opgezet worden om sensibilisering en vorming over duurzame open ruimte op te starten.

- *Maison du Bornage – Île de France*

Het realiseren van een netwerk van thematische (water, fauna, flora etc) open-ruimtecentra, de zogenaamde Bornage-huisjes, ondersteund door een website, een fotoarchief, publicaties etc.

- *Interpretatiepad – Île de France*

Het creëren van leerpaden voor toeristen, bezoekers en (school)jeugd. Ondersteund met promotie, infopanelen en een verrassende route. De realisatie van instrumenten die het bewustzijn vergroten omtrent het belang van open ruimte, is het doel.

- *Breedbeeld – Vlaams-Brabant*

Deze actie bouwt een netwerk uit met lokale en regionale actoren met interesse voor de cultuurhistorie van de open ruimte in kwestie. Aan de basis ligt een historisch-geografische studie. Van hieruit worden landschapselementen geïnventariseerd en geanalyseerd.

Resultaten

Op projectniveau zijn de geplande resultaten vooral verschillende strategieën om duurzame open ruimte te creëren en te behouden. Om te beginnen zijn er straks 26 voorbeelden van zulke strategieën in 7 regio's. Maar ook liggen een SOS-kennisnetwerk, een SOS-kenniscentrum en een relatienetwerk voor duurzame open ruimte in Noordwest-Europa dan binnen handbereik.

Verder wordt ernaar gestreefd, dat aan het eind van het project meer begrip is ontstaan voor de rol die cultureel erfgoed moet spelen in de totstandkoming van kwalitatief goede ruimtelijke ordening. Daarbij kan dan worden geput uit een aantal handleidingen en regelingen om de landschapsidentiteit een plek te geven in de ruimtelijke ordening en bij de vermarkting van het landschap.

Onontbeerlijk daarbij is het verder te ontwikkelen inzicht van politici, ambtenaren, inwoners en bezoekers van de regio's, waarbij het inzicht niet beperkt hoeft te blijven tot de eigen grenzen. Juist het Europese, transregionale karakter van regelingen en maatregelen kunnen een grote bijdrage leveren aan de waardering van het eigen landschap.

Projectorganisatie

De provincie Utrecht (NL) is lead-partner en is daarmee verantwoordelijk voor een goede gang van zaken. Zij rapporteert aan het INTERREG-secretariaat over voortgang en uitkomsten. Een lid van Gedeputeerde Staten van Utrecht, is voorzitter van de **stuurgroep**, waarin verder iedere regio met één persoon is vertegenwoordigd. De stuurgroep is verantwoordelijk voor de strategische keuzen in het project. Ze wordt bijgestaan door het **projectteam**, bestaande uit de **projectmanager** (van provincie Utrecht), de **projectcoördinator**, de **assistent-coördinator** en de **projectsecretaris**.

De **projectgroep** coördineert de voortgang van het project. Voorzitter is de **projectcoördinator**; de regio's zijn ieder vertegenwoordigd door hun **regiocoördinator** en hun **prototypemanager**. Het **projectsecretariaat** ondersteunt het project administratief en is gehuisvest in het Utrechts provinciegebouw.

Bijeenkomsten en communicatie

Voor de terugkoppeling zijn drie grote bijeenkomsten gepland: de Kick-off Meeting aan het begin van het project en aan het eind: de Final Conference. Halverwege word een symposium georganiseerd met als doel uitwisseling van de interim-resultaten. Daarnaast wordt ook een zestal workshops georganiseerd, bedoeld voor de uitwisseling tussen organisaties onderling.

Meetings en workshops

Wat?	Waar?	Wanneer?	Waarover?
<i>SOS - Kick-off meeting</i>	Vlaams-Brabant	12-14 nov 2003	Startmoment SOS II-project
Workshop 1A	South Pennines	24-26 mrt 2004	Planning en landschapsidentiteit
Workshop 1B	Frankfurt/Rhein-Main	12-14 mei 2004	Landschapsmarketing
Workshop 1C	Ile-de-France	5-7 juli 2004	Kennisuitwisseling en -overdracht
<i>SOS - Symposium</i>	MHAL-regio	22-24 nov 2004	Interim resultaten SOS II-project
Workshop 2A	Oberrhein	feb 2005	Planning en landschapsidentiteit
Workshop 2B	Ile-de-France	apr/mei 2005	Landschapsmarketing
Workshop 2C	?	juli 2005	Kennisuitwisseling en -overdracht
<i>SOS - Final conference</i>	Groene Hart	nov 2005	Resultaten SOS II-project

Centraal staat de website van het project. Deze is toegankelijk voor alle partijen, intern en extern. Het adres is www.sos-project.org. Deze website zal in de loop van het project uitgroeien tot kenniscentrum voor duurzame open ruimte. Naast de bijeenkomsten, de workshops en het internet wordt ook een Nieuwsbrief uitgegeven.